

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

OFITSERLAR TAYYORLASHDA TOLERANTLIKNI
SHAKILLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK JIHATLARI.

Sa'dullayeva.D.A.

*Qurolli Kuchlar Akademiyasi Harbiy psixologiya
va pedagogika kafedrasida katta o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada Sharq allomalarining tolerantlik haqidagi qarashlari, bo'lajak ofitserlardagi tolerantlikni shakllantirish yondashuvlari yoritilgan. Millatlararo tolerantlikni shakllantirish modeli hamda tamoyillari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: tolerantlik, millatlararo tolerantlik, ijtimoiy vaziyatlar, motiv, ehtiyoj, integratsiya

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ У БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ

Саъдуллаева Д.А.

*Старший студент кафедры военной психологии
и педагогики Академии Вооруженных Сил*

Аннотация: В статье изложены взгляды восточных мыслителей на толерантность, подходы к формированию толерантности у будущих офицеров. Даны сведения о модели и принципах формирования международной толерантности.

Ключевые слова: толерантность, международная толерантность, общественные ситуации мотив, потребность, интеграция.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF FORMING
TOLERANCE IN FUTURE OFFICERS

Sa'dullaeva D.A.

*Senior Lecturer of the Department of Military Psychology
and Pedagogy of the Armed Forces Academy*

Annotation. The article describes the views of Eastern thinkers about tolerance, the approaches to forming tolerance in future officers. Information about the model and principles of the formation of international tolerance is given.

Key words: tolerance, international tolerance, social situations, motive, need, integration.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Yosh avlodni vatanparvarlik, insonparvarlik, millatparvarlik, ruhida tarbiyalash, milliy g'urur tuyg'usini kuchaytirish, umuminsoniy an'analar, har bir fuqoroni mustaqillikning ongli fidoyisiga aylantirish va insoniylikni ta'minlovchi barcha omillar qalbida chuqur joy olgan fuqoralarga ega bo'lgan mamlakatgina mustaqil va barqaror rivojlana oladi. Bo'lajak ofitserlarni tolerantlik ruhida tarbiyalash bugungi kundagi dolzarb vazifalardan biridir. Asli tolerantlik insoniyat tarixida o'zga din, millatlarga nisbatan tolerantlik va ehtiromli munosabatda bo'lish mezoni sifatida shakllanib kelgan. Chunki, tolerantlik urf-odat, madaniyat, qarash va mafkuralarga nisbatan xolis munosabat bildiradi, dunyo rangbarangligini tan oladi. O'zbekistonda tolerantlik tushunchasini diniy tolerantlik, tinch-totuvlik hamda hamjihatlilikda yashash tamoyillariga ko'proq e'tibor berilgan. Ammo aslida tolerantlik juda keng tushuncha sifatida o'rta osiyoda rivojlangan tarixiy, ma'naviy-ma'rifiy qadriyatlar tizimida o'zini to'laroq namoyon etadi.

Tabiiyki, bu jarayonda bo'lajak ofitserlarni tolerantlik ruhida tarbiyalash hamda, milliy mafkura va mustaqillik g'oyalari asoslangan holda shakllantirish va bo'yitib borishda sharq mutafakkirlarining tolerantlik haqidagi qarashlari muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada o'z asarlarida tolerantlikka asos bo'luvchi axloqiy mezonlarni targ'ib va tashviq qilgan buyuk nom sohiblaridan biri Abu Lays as-Samarqandiyning merosi bir so'z bilan aytadigan bo'lsak, faqat insongagina ato etilgan axloqiy go'zallik bo'lmish tolerantlikni tadqiqi, tahlili va talqiniga bag'ishlangan ta'limotni o'rganish yanada muhimdir. Ayniqsa, mustaqillikka erishganimizdan keyin bu asarlarning naqadar qimmatli ekanligini, ular asl-milliy-mintaqaviy qadriyatlar to'g'risida xikmat ekanligiga ishonchimiz komil bo'ladi. Ularda ilgari surilgan mehr-muruvat kechirimlilik kabi insoniy tolerantlik sifatleri hozirgi kun yoshlari tarbiyasida muhim o'rin tutmoqda. Bo'lajak ofitserlar o'rtasida millatlararo tolerantlikni shakllantirishda turli yondashuvdan foydalanib, ob'ektni yaxlit o'rganish; ular o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatish; o'rganish ob'ektlari va tashqi muhit o'rtasidagi munosabatlarni ajratib ko'rsatish; tizimning ishlash va rivojlanish jarayonini o'rganishni taqqozo etadi. Bizning tadqiqotimiz doirasida P. Ya. Galperin, V. V. Davidov, G.P. Shedrovskiy asarlarida psixologik-pedagogik tadqiqotlarda modellardan foydalanishimiz alohida ahamiyatga ega [1-3]. Ular yaratgan modellar bir qator funktsiyalarni bajarishi mumkinligini ko'rsatadi: illyustrativ, tarjima, tushuntirish va gnoseologik. Har qanday ob'ekt holatidagi o'zgarishlar modelini qurish bu o'zgarishga olib keladigan o'zaro ta'sirlar tizimini aniqlash va ularning hal qiluvchi bo'lgan nisbatan faol tomonlarini aniqlashni anglatadi"

Bo'lajak ofitserlar o'rtasida millatlararo tolerantlikni shakllantirishning uslubiy asosi sifatida biz bir nechta yondashuvlarni aniqlaymiz: tizimli, ekologik va faoliyatga asoslangan. Tizimli yondashuv V. G. Afanasyev, N. V. Kuzmina, E. G. Yudin va boshqalarning asarlarida ko'rib chiqilgan [4-6]. Ushbu asarlarning tahlili shuni ta'kidlashga imkon beradiki, tizimli yondashuv bo'lajak ofitserlar o'rtasida millatlararo tolerantlikni shakllantirish, uning tarkibiy yaxlitligi va yaxlit mazmuni haqida ma'lumot

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

olish, tizimni tashkil etuvchi aloqalar va munosabatlarni ajratib ko'rsatish imkonini beradi. Bo'lajak ofitserlar o'rtasida millatlararo tolerantlikni shakllantirishda tizimli yondashuvdan foydalanish quyidagilarni o'z ichiga oladi: ob'ektni yaxlit mavjudlik (tizim) sifatida o'rganish; berilgan tizimdagi elementlarning ma'lum bir to'plamini aniqlash; tizim elementlari o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatish; tizimning tartiblilikini ta'minlovchi tizimni tashkil etuvchi ulanishlarni aniqlash; o'rganish ob'ektlari va tashqi muhit o'rtasidagi munosabatlarni ajratib ko'rsatish; tizimning ishlash va rivojlanish jarayonini o'rganish. Tadqiqotimiz doirasidagi 2-muhim metodologik yondashuv E.Dyurkgeym, Yu.N.Kulyutkin, Yu.S.Manuylov, L.I.Xolina va boshqalarning ilmiy ishlarida keltirilgan ekologik yondashuvdir. Manuylovning fikricha, shaxsni atrof-muhitning xususiyatlari va sharoitlariga qarab shaxsning rivojlanish jarayonini o'rganishga yo'naltiradi Tadqiqotimiz muammolarini hal qilish uchun faoliyatga asoslangan yondashuvda S. L. Rubinshteyn uning quyidagi tarkibiy qismlarini nomlaydi: motiv, maqsad, vosita, ijtimoiy vaziyatlar, natija, baholash. A. N. Leontev faoliyatni "motiv tomonidan qo'zg'atiladigan va boshqariladigan jarayon u yoki bu ehtiyoj ob'ektivlashtiriladigan jarayon" deb talqin qilishi ahamiyatli hisoblanadi [7]

Bo'lajak ofitserlar o'rtasida millatlararo tolerantlikni shakllantirish modelining muhim tarkibiy qismlari o'zaro bog'liq tamoyillardir: yaxlitlik printsipi; fanlararo integratsiya tamoyili; ong va faoliyat printsipi.

Keling, bo'lajak ofitserlarda millatlararo tolerantlikni shakllantirishning sanab o'tilgan tamoyillari mazmuniga to'xtalib, ularni batafsil ko'rib chiqamiz.

Yaxlitlik tamoyili kasbiy tayyorgarlikni tashkil etuvchi tarkibiy qismlarning (o'quv jarayoni, xizmat faoliyati va tarbiyaviy ish) birligini bildiradi.

Fanlararo integratsiya tamoyili ta'lim fanlarining ("Tarix", "Vatan tarixi", "Dinshunoslik", "Madaniyatshunoslik", "Kasb odob-axloqi va xizmat ko'rsatish odobi", "Siyosatshunoslik") birligini nazarda tutadi.

Ong va faoliyat printsipi esa shaxsning bilim olishdagi faol rolini aks ettiradi. Shaxs faoliyati nafaqat oddiy yodlash va diqqatni jalb qilishga, balki bilimlarni mustaqil o'zlashtirishga, yangi bilimlarni o'zlashtirishga, faktlarni tadqiq qilishga va hokazolarga qaratilgan bo'lishi kerak.

Bo'lajak ofitserlarni tolerantlik ruhida tarbiyalashni quyidagi yo'nalishlarda olib borilsa yanada maqsadga muvofiq bo'lar edi.

1. Inson huquqlari haqidagi qonunlarni o'rgatish.
2. Shaxslararo munosabatlarda muomala qilish madaniyatini o'rgatish.
3. O'zini vazmin tuta olishni o'rgatish.
4. Millatlararo muomala madaniyatini o'rgatish.

Shu ruhda tarbiyalangan yoshlar vatanparvarlik, tolerantlik, o'zgalarni hurmat qilish, mas'uliyatni sezish kabi xususiyatlarga ega bo'ladi. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, bo'lajak ofitserlarni tolerantlik ruhida tarbiyalashda, milliy mafkurra va mustaqillik g'oyalariga asoslangan holda shakllantirish hamda ularda vatanparvarlik, insonparvarlik,

**MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS**

iymon, vijdon halollik, poklik mehnatsevarlik, ishbilarmonlik, singari xislatlarni shakllantirish, har bir fuqoroning mustaqillikning ongli fidoisiga aylantirishda sharq allomalarining tolerantlik haqidagi qarashlari muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Гальперин, П.Я. Актуальные проблемы возрастной психологии : материалы к курсу лекций / П.Я. Галперин. – М.: Издательство МГУ, 1978. – 118 с.
2. Давыдов, В.В. Теория развивающего обучения: монография / В.В. Давыдов. – М.: ИНТОР, 1996. – 542 с.
3. Щедровицкий, Г.П. Система педагогических исследований: методологич. аспект / Г. П. Щедровицкий
4. Афанасьев, В.Г. Системность и общество / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1980. – 198 с.
5. Кузьмина, Н.В. Методы системного педагогического / Н.В. Кузьмина. – М.: Народное образование, 2002. – 211 с.
6. Юдин, Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: проблемы современной науки / Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1978. – 391с.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – Москва : Политиздат, 1975. – 304 с.

